

31 Mart–Azərbaycanlıların Soyqırımı Günüdür

1917-ci il Oktyabr inqilabı və hakimiyyətə kommunistlərin gəlməsi zamanı yaranmış vəziyyətdən istifadə edən erməni millətçiləri və onların cəmləşdiyi Daşnaksütyun partiyası Bakıda və digər yerlərdə sinfi mübarizə adı altında əslində azərbaycanlılara qarşı mitinqlər, küçə yürüşləri və digər təxribat xarakterli hərəkatlar həyata keçirməyə başladılar. Nəticədə qatı erməni millətçisi, bolşevik cildinə girmiş S. Şaumyan başda olmaqla rəhbər heyəti əsasən ermənilərdən və digər qeyri azərbaycanlı millətlərin nümayəndələrindən ibarət olan Bakı Soveti yarandı. Bakı Sovetinin üzvü şüarı Azərbaycanı sovet hakimiyyəti qurmaq olsa da əsas niyyəti Azərbaycanı xeyallarında canlandırdıqları «Böyük Ermənistan»ın tərkibinə qatmaq, Bakını isə mərkəz elan etmək idi.

Azərbaycanlıların soyqırımı hadisəsinin əsas mahiyyəti

Beləliklə, 1918-ci ildə Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər öz istediklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd göstərmişlər. Mart ayının əvvəllərində başlayaraq, ordudan təxsis olunan, lakin silahları alınmayan ayrı-ayrı erməni dəstələri Azərbaycanın müxtəlif yerlərində talanlara başlamışdılar. Bakıda qırğın törədilməsinə hələ 1918-ci ilin yanvarında cəhd edilmişdi. Müsəlman korpusunun komandiri general Talışinskiyin həbsi şəhərin türk-müsəlman əhalisinə ciddi qəzəb doğurmuşdu. Bundan istifadə edən ermənilər isə silahlı toqquşmaya cəhd göstərdilər. Ancaq Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Nəriman Nərimanov və başqalarının səyi nəticəsində onların yanvar ayında qırğın törətmək planı baş tutmadı. Lakin onlar bu məkrli niyyətlərini mart ayında həyata keçirə bildilər.

1918-ci il mart ayının 30-da erməni kilsəsi yanında toplaşan daşnak dəstəsi müsəlmanlara ilk atəş açdı. 31 mart səhər tezdən bolşevik-daşnak dəstələri azərbaycanlılar yaşayan Kərpicxana, Məmmədli və başqa məhəllələrə hücum etdilər. Həmin məhəllələri havadan təyyarələr, dənizdən isə hərbi gəmilər bombalamağa başladılar. Ermənilər rusları inandırmışdılar ki, guya İçəri Şəhərdə azərbaycanlılar rusları qırıblar. Matroslar bunun yalan olduğunu biləndən sonra atəşi dayandırsalar da artıq gec idi, alova bürünmüş məhəllələrdə ölənlərin sayı hesabı yox idi. Erməni millətçi faşistləri heç kimə rəhm etmirdilər, qarşılarına çıxan hər kəsi türk deyərək dərhal qətlə yetirirdilər. Daşnaklar deyirdilər: "Biz heç bir bolşevik tanımırıq, təkə müsəlman olmağın kifayətdir". Onlar evləri qarət edir, adamları yandırır, hamilə qadınları ağılasığmaz işgəncələrlə qətlə yetirirdilər. Ermənilər azərbaycanlılara məxsus mək-

təbləri, kitabxanaları, mədəniyyət ocaqlarının hamısını yandırırdılar. Hətta İçəri Şəhərə hücum zamanı A. Mikoyanın başçılığı ilə yarıdılmış "İnqilabi müdafiə" adı ilə çıxış edən quldur dəstələri Bakının ən gözəl memarlıq abidələrindən olan "İsmailiyyəni" yandırmış, "Açıq söz", "Kaspi", "Baku", qəzetləri redaksiyalarını dağıtmış, "Təzə pir" məscidinin minarələrini isə top atəşi ilə dəlik-deşik etmişdilər. Bakı Kommunası 1918-ci ilin martında cinayətkar planı həyata keçirməyə başlayır. Təxminən 7 min erməni əsgəri müxtəlif cəbhələrdən Bakıya gətirilir. Bundan başqa "Qırmızı Qvardiya" adı altında yaradılan 10–12 minlik ordunun da 70%-i ermənilərdən ibarət idi. Qabaqcıdan hazırlanan anlaşılmaya əsasən, bolşevik-erməni koalisiyası cəbhə boyu hücumu keçir. Təpədən dırnağa qədər silahlanmış erməni əs-

Beləliklə, dinc əhaliyə qarşı soyqırımı başladı.

S. Lalayansın dəstələri 3-16 aprel tarixində Şamaxı əhalisinə divan tutdu. Yerli erməni və rus-malakan kəndlilərinin köməkliliyi ilə təkə mart ayında Şamaxının 58 kəndi Bakı Sovetinə bağlı erməni ordusu tərəfindən dağıldı. Təxminən 8 minə yaxın insan öldürüldü ki, bunun da 1653 nəfəri qadın, 965-i isə uşaq idi. 1918-ci ildə 15 min əhalisi olan Şamaxının 1921-ci ildə əhalisi təxminən 1700 nəfərə enmişdi.

Quba qəzasında da hadisələr eyni istiqamətdə cərəyan edirdi. Aprel ayında Quba qəzasına göndərilən daşnak dəstələrinin komandiri Hamazasp bildirmişdi: "Mən erməni xalqının qəhrəmanı və onun müdafiəçisiyəm... Mənə Xəzər dənizindən Şahdağadək olan ərazidə bütün müsəlmanları məhv etmək əmri verilmişdir".

Onun başçılıq etdiyi daşnak dəstələri Quba qəzasında 122 kəndi yandırdılar. Yerli sakinlər isə min bir əzablarla qətlə yetirildilər. Ermənilər adamların gözlerini çıxaraq "gözmuncuğu" düzəltdirdilər. Erməni millətçiləri tərəfindən törədilən bu soyqırım zamanı 30 minə yaxın adam öldürüldü.

Bu hadisələrin fonunda ermənilər bütün Azərbaycanı işğal etməyə cəhd göstərirdilər. Onlar bu dəfə Qarabağda yaşayan ermənilərlə birləşib Gəncəyə hücumu hazırlayırdılar. Lakin 1918-ci ilin mayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinin başlaması işğalçıların bütün planlarını pozdu.

Mart hadisələri əslində qeyri-müsəlman bolşeviklərin daşnaklarla birlikdə həyata keçirdikləri milli qırğın idi. Bu qırğının əsas təşkilatçısı olan S. Şaumyan özü də 1918-ci il aprelin 13-də RSFSR XKS-ə yazdığı məktubunda etiraf etmişdi: "Biz süvari dəstəmizə birinci silahlı hücum cəhdindən bəhanə kimi istifadə etdik və bütün cəbhə boyu hücumu keçdik... Bizim altı min nəfərə yaxın silahlı qüvvələrimiz var idi... "Daşnaksütyunun" da üç-dörd min nəfərlik milli hissələri var idi ki, bunlar da bizim ixtiyarımızda idi. Milli hissələrin iştirakı vətəndaş müharibəsinə qismən milli qırğın xarakterini vermişdi, lakin buna yol verməmək mümkün deyildir. Biz bilərəkdən buna yol verdik".

1919 və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən Azərbaycanda ümummilli matəm günü elan edilmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 26 mart 1998-ci il tarixli sərəncamı ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilmişdir.

Qüdrət Səmədov.

Bu qəzəb, bu intiqam unudulmayacaq

*Mən bir insanam!
Yeri gələr səbr edəmə!
Yeri gələr lənət edəmə!
Yeri gələr əfv edəmə!
Yeri gələr məhv edəmə!*

Unudulmayan, əsrlərlə yaddaşlara hopan, yaddaşlarda qalacaq millətimizin ermənilər tərəfindən törədilmiş soyqırımı.

Bu gün bizim bir millət kimi yaşamağımızın əsas səbəblərindən biri də bizim cəsarətli, igid, cəsur, qəhrəman oğullarımızın genindən yaranan nəsillərdir.

Türk olduğumuza görə, müsəlman olduğumuza görə bizi uzun illər qar rusiyası, kommunist rejimi babalarımızı əsarətdə saxlayıb, sürgün etdirib, işgəncələr verərək, gözlərini açmağa, dikəlib baxmağa belə qoymaraq həmişə susdurublar. Bütün bunları uzun illər boyu davam etdirərək əfsuslar olsun ki, məqsədlərinə nail olublar.

Lənətə gəlsin erməni, onun arxasında olan havadarlarını. Yazdıqca əsəblərim tarıma çəkilir, qisas alovu başıma vurur. Tanrım alsın xalqımızın qisasını düşmənlərimizdən! Amin!

Bu hirs, bu acıq, bu qəzəb, bu hayqırımlar babalarımızın iliyinə, qanına hoparaq bugünkü nəsillərimizə ötürüldü. Bəlkə də daha çox qulluqçu kimi işləyənlər! Yurdsuz-yuvasız, köklərini, soylarını bilməyənlər!

Qəzəbimiz, kinimiz, mübarizə odu-alovu, namərdlərin tapdağında torpaqlarımızın heyf hissi də o qədər çoxub-daşır ki, erməni düşmənlərimizə qarşı, inanmıram ki, bizdən sonra gələnlər nəsillər və əzəzilliyi unutsun. Bəlkə də üç-dörd və daha çox nəsillə keçəcək, qanımla bu qəzəb, bu intiqam hissi.

Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü—31 martı unutmayaq! Zaman lap tez gəlsin, öz torpaqlarımızı o adsız mürdarlardan azad edək! Oradakı erməniləri də qulluqçu kimi qul yerinə evlərimizdə-ayaqları yalnız qandalda olmaq şərti ilə işlədək, inşallah!

Dünyanın hər yerinə epidemiyaya kimi səpələniblər alçaq millət. Düşdükleri yerləri də vəhşi itlər kimi onu-bunu qaparaq özünü-nükələşdirmək istəyirlər. Belə alçaq, rəzil, çoxsifətli, ağılsız millətdən də bəzi xain-ekstremist qüvvələr həmişə istifadə edib və hal-hazırda da edirlər. Gəlin ayıq olaq, ayıq olaq millətimiz! Başımıza gələnlər belə bir daha gəlməsin.

Arzum millətimizin xoş gələcəyini, torpaqlarımızın işğaldan azad olmasını, zülmələri çəkmiş xalqımızın inkişafını görməkdir.!!!

*Vətən, başa çox iş gələr,
Baş əymə! Başın sağ olsun!
Biz ölməyə doğulmuşuq,
Torpağın, daşın sağ olsun!*
Mələkə NURƏMMƏDOVA,
Vəndam qəsəbə 1 saylı
uşaq bağçasının müdiri.